

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Copyright © 2024, Vladimir Vulević
Copyright © 2024 ovog izdanja, Kontrast izdavaštvo

Glavni i odgovorni urednik:
Ivan Isailović

Izvršna urednica:
Tamara Sokić

Lektura:
Ivan Isailović

Dizajn korica:
Andrea Laušević

Prelom:
Ivan Isailović

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
glif.rs

VLADIMIR VULEVIĆ

MALI MURAT

- roman -

KONTRAST
Beograd, 2024.

Saši Laliću

PRVI DEO

1.

I dok mi je oko bešike rudeo oreol stopostotnog steriliteta, ona povuče nazad svoje gvozdено koleno, rasukavši s njega svu svetlost, svu nadu u potomstvo i sve preostale tragove života koje je, maločas, udarcem logoraškog kapoa, iz mene, na sebe, mislio sam zauvek, bilo nasukalo. Sluh mi iz ušiju istog časa kljoknu do pod pazuh, a bol iz prepona počupa creva ko šakom za kosu, raširivši dijafragmu preko rebara u paunov rep i nisam mogao da prepoznam svoju sobu.

Preplavi me mučnina, te se uhvatih rukom za stomak i pogledah u njega, shvatajući da se ne držim za stomak nego za guzicu, pa se zateturah leđima ka stolu, napipavajući drugom rukom po njemu ni sam ne znam šta. Izgubih je iz vida, jer mi se i bilo zamutilo, pa napeh oko, ciljajući njime levo-desno i konačno je izoštrih levo, na korak od stola, kako stisnute pesnice, poluotvorenih usta, pomalo zrikava gleda u mene pogledom neoženjenog mesara iz Nikšića, koji celo tele odere i spremi za četrespet minuta, koji živi sa psihotičnim ujakom i koji je upravo shvatio da mu je taj njegov ujak, dok je bio na poslu, u letnjoj kujni otrovo Veska, petogodišnju ženku rotvajlera, kojoj je i ime dao po tom svom ujaku i koja je, uz tog njegovog ujaka, bila jedini živi stvor za kog je ikada bio vezan.

Niz obraz mi skliznu topla suza krupnjača, polako, kao da ju je papirnu na koncu jedan par sićušnih ruku iza

oka malenim ribarskim štapom, sa vrha pozorišne kuli-
se, spuštao niz obraz. Zaškripa točkić na malenom ribar-
skom štapu, ali iznenada umuče, jer mi se učini da poma-
če nogu, da će da korakne, te zagrebah nožnim prstima
po parketu i skočih iz mesta na sto, kao da je pod njim
zarežao mesarev rot, dignut na minut iz mrtvih, kolko
da me ujede. Moj je mačji skok, međutim, ni u koliko ne
zbuni, a moja papirna suza ni u koliko ne pokoleba, te
besno đipi ka stolu i, pre nego što stigoh da ga pokrijem
rukama, zari mi nokte i vrhove prstiju u krv lica, izvivši
se celom težinom o moje jagodične i vilične kosti u zgib.
Da ih je, rukom leve, zarila sekund duže ili santimetar
više, niz njene bi mi prste, sasvim sigurno, bilo iscurelo
desno oko.

Procvileh niz nasumičnih suglasnika, među kojima se
provukoše i dva škrbava vokala, prekidajući suglasnički
niz, kao kad u gornjoj vilici srdačnog strininog osmeha
fale kec i četvorka, i taj mi niz zazvuča poput nečeg što bi
na litvanskom ili finskom moglo nešto da znači. Kao da
sam viknuo „kuvalo” na estonskom. *Ajhirk!* Zenice mi se
skupiše pod koren nosa, pa se sjuriše, jedna pod kapak,
druga pod čeonu režanj, savijajući pogled Isusa Hrista,
gospodina našeg, na krstu njegovom, u očima mojim, u
oštru kljovu bola.

Pukoh joj sa stola šamar iz lakta, tako da se u kupatilu
upali lampica na bojleru, iako se svađa odvijala u dne-
vnoj. I dok je lakat napuštao zamah, zadlakavi mi se nešto
pod dlanom, pa pomislih da joj je od jačine udarca pora-
sla brada. Učetničeni joj se obraz, međutim, momentalno
konsolidova, te gurnu donju vilicu napred, ka ruci koja
ju je udarila, pre nego što je i osvestila nameru raspoma-
mljene Amazonke i ujede me obalavljenim očnjacima za

zglob lakta. Zabole me kao da me je ujeo Agamemnonov konj, ne za ruku, nego za glavu, te mi istog trenutka mrče svest i odjedanput mi, ni od kuda, iz mraka i očaja, iz rupe u laktu, iz guzice Agamemnonovog konja, pade na pamet Rajko iz osnovne.

Rajkan veze s mozgom nije imao, pa je i osnovnu završio četvoronoške, dok o bilo kakvoj srednjoj, usmerenoj, pa čak i o zanatu, nije moglo biti ni govora. Ipak, i tada, i kasnije, bio sam siguran da to što je Rajkan postao pajkan nije imalo nikakve veze sa nedostatkom formalnog obrazovanja, niti njegove želje za njim, nego da je pajkan postao samo zato što smo ga deset i kusur godina svakodnevno tako zvali, deset godina svakodnevno ubedivali i, eto, nakon deset godina, konačno i ubedili. Ni s fudbalom nije stajao ništa bolje, ako nije i gore, pa je od petog do osmog izvodio kornere i ence. Nikad nije pokrivaio igrača, niti davao loptu, trčao u napad ili se vraćao u odbranu. Metar ili dva, levo ili desno od centra, češao bi teme ili vrat, grickao suncokret ili bundevu, čekajući nečiji metiljavi odbitak da ga, bez razmišljanja, raspali špicom iz mozga. I kad bi lopta pogodila stativu ili prečku, prostenjo bi neki nejasan suglasnički niz, ko ja estonsko kuvalo, i čučnuo da veže pertlu. Jednom sam prilikom naleteo na odbitak koji mu je išao na otvoreni volej, pa mi je, promašivši loptu, nabio vrh cokule u cevanicu i bio sam uveren da mi je koska istog časa pukla ko piškota, pa sam ga, dopola iz refleksa, otpola iz osvete, iz sve snage raspalio šakom preko uveta.

Raspalih je iz sve snage šakom preko uveta i ona pade na pod ko savijen tepih posle klofanja. Ugasi se lampica na bojleru, pa ispade da smo se svađali samo po jeftinoj. Sobu proguta vakuum i ogluvesmo oboje. Kao da sam stajao na mesecu.

Što se Gordane tiče, disala je, ali se nije mrdala. Ležala je, u skladu sa situacijom, nepomična i onesveščena, a dve tanke linije krvi, jedna iz leve nozdrve, druga iz levog uveta, sustizale su se, u traženju dobrog pada, na obronku sklopljenih usana, iscrtavajući joj pod nosom crvenkasti brk, koji se dalje pod desnim obrazom rastakao u crvenkasti monokl na tepihu na kom je ležala. Siđoh sa stola, razglavljen, ko sa magarca, mamuzajući s njega nogom u prazno, pitajući se da li će komšije, ako su išta čule, pozvati policiju i da li bi Rajkan, da smo ga drugačije zvali, stvarno postao pajkan, zaključivši da bismo, čim se osvesti, morali ozbiljno da porazgovaramo. Jer razgovarali, poslednjih godina, nismo više ni po jeftinosti.

Cela je istina bila, međutim, i to da sam ranije to veče, koje je igrom kalendarskog slučaja bilo još i adnje, u čabar krvi i mozga nalio i skoro celo kilo strikove šljive, a ona sâma oko tri-četiri deci, te sam bio potpuno uveren da će, čim se osvesti i pribere, sve što se među nama to veče izdešavalo, bez obzira na sve ostale probleme, istumačiti upravo i jedino u tom ključu i da ćemo, već koliko sutra ujutru, posle dva neslavna pokušaja od pre nekoliko godina, u jedinom preostalom gradskom Zavodu za lečenje bolesti zavisnosti u kojem do sada nismo bili i iz kojeg odmah po prijemu nismo bili uvatili maglu, od smrtno ozbiljnog i pomalo nadrždanog lekara, čija je ozbiljnost vukla poreklo iz činjenice da mu se prethodnog dana jedan od pacijenata u kupatilu svog prokockanog stana bio obesio, a nadrždanost iz činjenice da je, i pored toga, već nekoliko dana morao da bude dežurni, ponovo saznati da je situacija alarmantna, da je vrag odneo šalu, da nema vremena za gubljenje, da bi u program trebalo ući odmah, da smo dotakli *zajedničko dno*, ali i to da je sve ono što

smo na to Badnje veče jedno drugom bili priredili vanredan događaj koji svojom emotivnom i fizičkom brutalnošću disfunkcionalnu porodicu stavlja u položaj posle kog više nema nazad i posle kog više ništa nije isto, te kako bi nam, ako smo pametni i ako ne propustimo momentum jednog tako traumatičnog i intenzivnog događaja, koji, upkos svom intenzitetu, krivicu i stid, najčešće pokretače odlazaka na lečenje, generiše i održava tek samo nekoliko dana, taj badnji litar rakije i njom ispolivan huliganski obračun mogli biti ne smo poslednji litar rakije i poslednji huliganski obračun već i šansa koja bi nas, još jednom, po treći put, ali sada iz pozicije onih koji osećaju da su ovog puta pali najniže, stavila pred izazov i mogućnost promene, koju će taj isti dežurni lekar, ustavši od stola, jer je sahrana u jedan, a u gradu je gužva, okarakterisati kao najveću životnu i najtežu moguću, kroz koju smo, i kao par i pojedinačno, ikada do tada, bili u prilici da prođemo, iskreno se nadajući da bi ovoga puta naš pokušaj mogao biti i poslednji, posle dva neuspela uspehi, konačni, onaj pravi.

2.

Gordanu sam znao ceo život, još iz obdaništa. Odrasli smo zajedno na maglovitom i u magli zaboravljenom hektaru koprive i kantariona, na kom je, posle rata, s velikim entuzijazmom i na brzu ruku, u moru čempresa, jele i borovine, sklepano mesto za koje ni monasi tog kraja nikad nisu čuli i koje je čak i za taj kraj bilo Twin Piks, pa mu ime i geografsku širinu, ako je uopšte i ima, nema svrhe ni pominjati.

Išli smo zajedno, najpre u osnovnu, posle i u srednju, ali sam za sve to vreme, od prvog osnovne do četvrtog srednje, bio za glavu niži od svih đaka u školi, od nje, verovatno, i čitave dve, uz to i tri godine mlađi, pa me, u romantičnom smislu, kao dve glave nižeg i tri godine mlađeg, u magli, koja se u okolne četinare povlačila samo tokom letnjih meseci, a i tada samo tokom dana, i da je htela nije mogla da primeti. Čak me je i čistačica u školi, koja je i sâma bila metar i tries, i koju su zbog toga zvali „Prcka”, zvala „mali”, pa sam joj, pijan, na kraju sedmog, polomio džoger, šutno kofu s vodom i reko joj da se tera u kurac.

To što sam u Gordanu bio zaljubljen još od obdaništa, u kojem je njena majka bila vaspitačica, i koju sam, kao i obdanište, dugo i predano mrzeo, više i od kuvane boranije kojom su nas, na silu i uz dreku, četiri puta nedeljno, tamo bili hranili, nije puno pomagalo. Jednom sam, uzgred budi rečeno, od te poremećene karakondžule, čiji je posao bio da me čuva i vaspitava, dobio debele batine, samo zato što sam joj prijavio da sam u tanjiru boranije, pored dlaka, koje sam redovno pronalazio, ali ih nikada nisam prijavljivao, pronašao i maticu za šraf. Kao da sam, dokon, išao okolo sa džepovima punim matica za šrafove i ubacivao ih deci u boraniju, tek da njoj sjebem raspoloženje.

Osim problema s visinom, otežavajuća okolnost pri upornim skokovima uvis, kojima sam, iznova i iznova, pokušavao da se, iz gomile drugih đaka i iz guste gradske magle, vinem do Gordaninog srca ili makar do očiju, do u vidno polje, pored njene majke, koja me je od te naše „matica za šraf” afere i sama zamrzela bar onoliko koliko i ja nju, bila je i ta što ni Gordanina najbolja prijateljica,

Novka Marić, koja je zbog nešto većeg razmaka između očiju i nesrazmerne širine nosa vukla pomalo na ajkulu čekićaru i koja je stalno nosila starke, i to bele, očima nije mogla da me vidi, još od dana kada sam joj, doduše pred celim razredom, ali za njeno vlastito dobro, rekao da je kombinacija njenog imena i njene obuće sasvim neprihvatljiva, čak i našim godinama potpuno neprimerena i da neko ko se zove Novka jednostavno ne može da nosi starke, a da se, uz to, još i ljuti što joj se ljudi zbog toga smeju, umesto da, jednostavno, promeni obuću. Novka mi je onda opsovala mrtvu majku, koja nije bila stvarno mrtva, nego je ona to tek tako rekla, a ja sam joj onda ponovo rekao da izgleda ko ajkula čekićara, shvativši istog trenutka da sam ljuto pogrešio, jer sam znao da dosetka ne trpi epske repeticije, pošto, ponovljena, više i nije dosetka, naročito ako je vremenski interval između ponavljanja tako upadljivo kratak, i svakako ne u meri i sjaju koje je imala kada je bila izgovorena po prvi put, pa mi Novka, upadajući u istu grešku, mada je, za razliku od mene, izgovarala psovku a ne dosetku, još jednom opsova majku, ali ovog puta, u brzini i besu, zaboravljajući da doda i „mrtvu”, pa se, visprenošću ljudi koji vole da uvrede i koji znaju da opsuju, brzo snađe, te dodade i to da kad sledeći put budem došao da vidim Gordanu, povedem i nju, ne Novku, nego moju majku, da me stavi na ramena, kako bi Gordana uopšte i mogla da me vidi.

Nije pomoglo ni to što se Gordana već sledeće godine zaljubila u Murata Muhatlića, rukometnog pivotmena iz komšiluka, zdravog kao dren i jakog kao konj, sa držanjem i fizionomijom predsednika opštine koji jede sline i od koga je šarmantniji bio i karburator četvorotaktnog dizel motora za kamion. „Emotivac je”, podvodila je Murata

Gordani Novka kao da je neko drugi, pored njega takvog, magarca od dva metra, duge plave kose i sto kila mišića, pa i imao realnu šansu.

Posle toga sam Gordanu viđao još jedino na gradskom ringlišpilu koji je, uglavnom leti, dolazio u naše mesto i na čijoj smo vrtešci redovno pobeđivali u hvatanju gumenog zeke okačenog o vešalicu, pobodenu na metar i po, dva od ringišpilske orbite, kog je rukom, nogom ili glavom sa vešalice trebalo otkaćiti i to tako što bi onaj koji odapinje seo u korpu iza onog koji hvata i nogama ga, pri punoj brzini i na vrhuncu vožnje, gurnuo o naslon korpe u kojoj je sedeo ka gumenom zeki, koji je tvrdoglavo i izazivački visio na samo nekoliko santimetara od vrhova prstiju i nožnih palaca uzbuđenih, napetih i ka njemu odapetih učesnika te vesele ringišpilske igre. Za pobednike je vožnja nakon one u kojoj bi pobedili uvek bila besplatna, a mene je Gordana, s obzirom na to da sam imao sedamnest kila, bacala i po dva metra više nego što je bilo potrebno, pre svih, dalje od svih i na zavist svima, pa smo u toku tih vožnji, koje su oboma pre svega bile kratka radost i slatki zaborav, makar na trenutak zaboravljali i to da je svima drugima koji su sa strane posmatrali vožnju, izgledalo kao da je Šilja bacao Mikija.

Nakon desetak vožnji u nizu, silazili bismo pobednički s ringišpila, i veseli, zanoseći se i posrćući, i Gordana bi me tada puštala da je uhvatim dopola ispod pazuha, otpola za sisu, ali samo kada i ako bih u okviru odglumljivanja te naše naivne, mornarske vrtoglavice, ceo manevar uspeo da izvedem suptilno i vešto, tako da oboje, istovremeno i makar na trenutak sasvim iskreno, poverujemo da je sve to bilo sasvim slučajno. U protivnom bi mi, čim oseti da počinjem da glumatam ko pozorišni glumac u

televizijskoj seriji, žustrim pokretom, u koji sam često i rado učitavao prikrivenu nežnost i potisnutu želju, mentalno odgurivala ruku, što je automatski značilo da je igra za večeras završena i da ću sledeću priliku morati da sačekam, najranije, do sutra uveče, i to ako ona uopšte i dođe, ako pobedimo, ako za igru bude raspoložena i ako od svoje majke, neviđenog mufljuza i mog arhineprijatelja, iskuka dvaes dinara za inicijalnu vožnju.

S obzirom da su moji roditelji godinama vodili Gradski hotel, koji su, još dok je bio napušten, od Tvin Piksa dobili u zakup na trista godina za dvesta dinara godišnje, pa smo, od tada, prestali da brojimo novac, ubeđivao sam Gordanu da karte nisu problem, ali ona nikada, ni tada, ni kasnije, nije dozvoljavala da nam moji roditelji daju ili pozajmljuju bilo kakve pare. Ipak, misao o siromaštvu ju je, naročito kasnije, neprestano dovodila do očajanja, plašila ga se više i od smrti same, jer ga je podsvesno poistovećivala sa poniženjem, pa je ugroženost siromašnih i siromaštvo sâmo, koje je sve češće i sve strastvenije okolo razvikivala, u takvoj njenoj interpretaciji i zbog toga što ih je sve češće razvikivala, uvek bio dobar povod da sa Novkom, čiji su roditelji takođe bili bogati, započne krvavu kavgu, jer je znala da Novka, kao i ja, prema siromaštvu, kao i prema bogatstvu, uostalom, nismo osećali ništa naročito, jer nikada o tome nismo ni morali da mislimo, ali je znala i to da smo od bogatstva, svakako, manje zazirali, i da je, s obzirom na to da nismo ni znali kako je to biti siromašan i naša slika o njemu bila pomalo diznilenska, a naš strah od nje više strah od nepoznatog. Ne znam za Novku, ali ja sam siromašnu decu tada pomalo zamišljao kao Ivicu i Maricu, Tomu Palčića i devojčicu sa šibicama.

Novka je tvrdila da se većina drugara iz škole razbacivala novcem koji nije imala, kupujući nepotrebna sranja od poslednjih para, više iz straha od poniženja, nego zbog toga što im je bilo šta od tih nepotrebnih sranja zaista bilo potrebno.

„Ali koliko god mi je potresno razmetanje novcem onih koji nisu bogati, toliko mi je odvratno razmetanje siromaštvom onih koji nisu siromašni”, govorila je Novka, ko da čita nečije pismo iz vojske. „A tvoji roditelji, izvini Gordana, nisu siromašni.”

Gordani bi se tada sva krv iz mozga sjurila u usne i obraze, pa je iste sekunde bila u stanju da otrči u podrum i iz njega isuče Radetov socijalistički čekić, dvanaesticu svog deda Rada, fabričkog radnika i predsednika fabričkog sindikata, koji je i kosti ostavio u fabrici, te da njime i Novki, i meni, rascopa bogatašku glavu.

„I tebi, i tebi”, uplitala bi me Gordana u tu svoju klasnju fantaziju, iako sam, sve vreme, bez reči, stajao tu ko zaliven, grickajući semenke i gledajući, naizmenično, čas u Novkine, čas u Gordanine sise, jer je Rajkan tvrdio da su Gordanine tvrđe, a Novkine veće. I kao da je, uostalom, moj deda bio učitelj mačevanja u Vindzoru, a ne, kao i njen, monter u pogonu, ne shvatajući da je jedina razlika između nas to što su Novkine bile tvrđe, a njene veće i što su moji i Novkine roditelji bili lopovi, a njeni nisu.

Kad bih se slučajno zatekao u vihoru te njihove kavgе, pogotovo ako bi se ona zakuvala nasred ulice, gde su i ostali đaci iz škole mogli da nas vide i čuju, bilo bi me sramota kao kad bi me, na istoj toj ulici i pred istim tim ljudima, ujko Momo, mamin brat od tetke, usran od valjevskog i slomljene arkade iz koje bi mu i dalje išla

krv, zaustavljao da me, vičući iz mozga, pita „guzim li išta”, iako sam tada imao jedanaest godina. Isto bi me tako bilo sramota i od Gordaninog razvikivanja toplog obroka i radničkih igara nasred ulice.

Kad bih se žalio babi na te njihove svađe, zbog kojih bih se često vraćao kući ranije nego što sam planirao, ona bi mi uporno ponavljala da je i Gordanina baba Marica „u svoje vreme” bila „ista takva jedna razvikivačica”, još „u vreme okupacije”, samo što nikada nije dovršavala tu svoju uvek istu i uvek misterioznu rečenicu, koju je i prekidala misteriozno, uvek tu, na istom mestu, kriveći pomalo usta u stranu i namigujući, pa nikada nisam razumeo ni smer tog baba Maričinog razvikivanja, ni čije to okupacije, što u ostalom uopšte i nije bilo važno, jer ja sve to što je baba govorila o baba Marici, koji god da je bio smer i čega god da je bila okupacija, nikako nisam mogao ni da zamislim, ne zato što sam mislio da moja baba izmišlja, nego zato što sam Gordaninu babu Maricu upoznao kao nepokretnu stogodišnjakinju, prepariranu iguanu koja već deset godina nije mogla ni da jede, ni da pije, ni da govori, a kamoli da uzvikuje i koja me je gledala tako avetinjski zlokobno da sam već tada znao da će me, kad-tad u životu, zadesiti neko veliko sranje. I to samo zato što smo joj par puta, kad nije bilo nikog u stanu, Gordanin brat od tetke i ja kačili Gordaninu dugmetaru na ramena i molili je da nam svira, tumačeći njeno nejasno mumlanje i trzanje rukom kao energični pristanak koji, zbog stanja u kom se nalazi i uzbuđenja koje delimo, ne uspeva jasnije da iskomunicira, ali koji mi sasvim jasno razumemo, pa bismo, srećni što hoće, još više navaljivali da nam odsvira još samo jednu pesmu.

Što se Gordane i mene tiče, šanse su nam, kako je vreme odmicalo, sve više opadale, jer od širine živog zida koji ju je pokrивao, njene majke, baba Marice, Novke, obespravljenih radnika i Murata Muhatlića, sve sam manje mogao da je vidim i sve sam je slabije i čuo. I dalje sam joj redovno odlazio pod prozor i džupio tamo po nekoliko sati, strepeći i čekajući oće li se pomeriti zavesa, oće li se otvoriti prozor, oće li izaći makar da istrese stolnjak od večere, al je čak i na prozor sve ređe izlazila. S vremena na vreme bi iza zavesе sevnuo brkati profil njenog oca i škripa prozora koja bi se začula čak dole do mene, pa bi se ispod brkova zažario vrh cigarete, a ja bih, ko Murat na utakmici, pivotirao iza mirišljave lipe saveznice u petominutni zaklon.

Jedini svetli trenuci su bili još ti na ringišpil, a i oni kilavo svetli, jer smo i kao desetostruki pobednici izgledali kao večiti gubitnici. Uostalom, ni ti dani na ringišpil ne potrajaše dugo, jer smo, pred kraj leta, jedne avgustovke noći, u gluvo doba, Rajko i ja, šnuvajući okolo po gustoj magli koja je kuljala iz okolnih četinara kao da ih je neko zapalio, s namerom da uključimo električnu krušku, u kontrolnoj sobi auta na sudaranje, pronašli Ciganku koja je prodavala žetone i karte pretučenu na mrtvo, pa je ringišpil, posle nekoliko dana neuspešne policijske istrage, zauvek otputovao iz našeg zločinačkog koprivnjaka, iz krvožednog i maglom obavijenog Tvin Piksa i nikada se više u njega nije vratio. Od tada sam Gordanu, i s Novkom, i bez Novke, i po magli, i bez magle, viđao još ređe nego radnim danima u školi i na ulici, ređe nego uveče na prozorima, nego igde ikada ranije.